

LEXICON — LEXIQUE

De Nederlandse schrijftaal
Le Néerlandais écrit
van de Westhoek in Frankrijk • 39
dans le Westhoek français • 39
Edmond Louis Blomme, De Navolging
Edmond Louis Blomme, De Navolging
Christi, eerste boek in rijmwerken.
Christi, premier volume, en vers

Cyriel Moeyaert

De Nederlandse schrijftaal

Le Néerlandais écrit

van de Westhoek in Frankrijk • 39

dans le Westhoek français • 39

Edmond Louis Blomme, *De Navolging Christi*,

**Edmond Louis Blomme, *De Navolging*
eerste boek in rijmwerken.**

Christi, premier volume, en vers

Cyriel Moeyaert

Blomme schreef een berijmde Nederlandse vertaling van het eerste boek van *de Imitatio Christi*

van Thomas a Kempis. Die werd in 1380 geboren in Kempen, tussen Gulik en Kleef, even voorbij de huidige Nederlands-Duitse grensplaats, die toen van taal en cultuur nog volkomen Nederlands was. Hij studeerde in Deventer en werd later broeder in het klooster van Hildesheim. Daar is zijn *Imitatio Christi* ontstaan. Hij stierf er in 1471.

De Imitatio Christi werd hoog gewaardeerd en in de meeste talen vertaald. Na de Bijbel is het het meest verspreide christelijk religieuze boek ter wereld.

De vertaler van het eerste boek van *de Imitatio*, is de Frans-Vlaming Edmond Louis Blomme, geboren in 1828 in Tetegeh. Hij schreef die berijmde vertaling van 1890 tot 1891 en maakte er in 1895 een kopie van waarop wij ons hebben gebaseerd. Van een Latijns versje van Thomas a Kempis zelf: “In omnibus requiem quaesivi et nusquam inveni nisi in angello cum libello”, heeft Blomme een gedeeltelijk vrije vertaling gemaakt: “Ik zogte zoete rust in eenig heylzaem houkxen/ en rijmde zoo het eerst *Navolging Christi* bouxken”.

Tot 1891 heeft Edmond Blomme maar één werk in het Nederlands geschreven: de hier vermelde *Navolging Christi*. Daarover

2

Blomme a réalisé une traduction néerlandaise en vers du premier livre de *De Imitatione Christi*. L'auteur de

ce traité, Thomas a Kempis, naquit en 1380 à Kempen, entre Juliers (Jülich) et Clèves, juste au-delà de l'actuelle frontière entre les Pays-Bas et l'Allemagne, région qui était encore à l'époque tout à fait néerlandaise par la langue et la culture. Il étudia à Deventer avant de devenir moine à l'abbaye de Hildesheim, où il rédigea son *De Imitatione Christi*. Il décéda en 1471.

Ouvrage hautement apprécié et traduit dans de très nombreuses langues, *De Imitatione Christi* (« Au sujet de l'imitation de Jésus-Christ »), allait être, après la Bible, le livre de religion chrétienne le plus largement diffusé dans le monde.

Le traducteur du premier livre de *De Imitatione*, le Flamand de Flandre française Edmond Louis Blomme, est né en 1828 à Tetegeh. Il a effectué cette traduction en vers en 1890 - 1891 et en a fait en 1895 une copie que nous avons utilisée comme base. Un vers latin de Thomas a Kempis lui-même, « In omnibus requiem quaesivi et nusquam inveni / nisi in angello cum libello », devient dans la version partiellement libre de Blomme : « Ik zogte zoete rust in eenig heylzaem houkxen / en rijmde zoo het eerst *Navolging Christi* bouxken » (J'ai cherché le repos en quelque coin propice / et versifié ainsi le premier livre de l'Imitation du Christ).

Jusqu'en 1891, cette *Navolging Christi* est

schrijft hij op p.23 van z'n vertaling:

*Ik rijmde lang alleen
En baerde zoo maer een*

Dit handschrift maakt deel uit van het *Livre historique* in het archief van de pastorie van Arnike. Dit is helemaal gemaakt door Blomme zelf. Daarin zit ook de uit 1781 daterende kopie van "Het spel van zeghen ende mirakelen van den H. Godewardus", geschreven door de dichter-rederijker Leonard Berreville. In dat jaar werd het opgevoerd door de redrijkerskamer van Arnike. "De liefhebbers en bevinders der Redenkunst, schuykende onder de vaste bescherming van de gegesselden Zaligmaker"¹.

In dit *Livre historique* van Arnike heeft Blomme ook een kopie van een mysteriespel gekopieerd: "De toekomst van de Heylige Geest over de Apostelen met hunne eerste werken ende mirakelen, tot hunne vervolging door geheel de wereld. Als ook de verjaginge der zeven hoofd-zonden door zeven tegenstrijdige Vruchten van de Heyligen Geest" (1750). Blomme vertaalde er ook een ode in aan Sint-Goewaert en een aan het H. Kruis.

In 1901 dichtte hij in het Nederlands een "Welkom" voor een feest in Wormhout. Het is tegelijk een klaaglied over de afschaffing van het gebruik van het Nederlands in de scholen, de kerk en de catechismuslessen. Edmond Blomme heeft ook verschillende dorpsmonografieën gemaakt.

Hij wordt nergens vermeld als lid van het Comité Flamand de France, maar hij publiceerde wel in de *Mémoires de la Société Dunkerquoise*. In 1896 verschijnt van zijn hand een "Monographie de la commune de Ledringhem", Présentée au concours de la "Société Dunkerquoise" in 1895. (29e Mémoires, 85-187). Hierin staat een keurige beschrijving van de oude kerk van Ledringhem met de Nederlandse opschriften, ook deze die op de nu verdwenen gebrandschilderde ramen stonden en de nog bestaande, maar moeilijk leesbare op de balken. Hierin ontdekten we ook de niet meer leesbare tekst op een steen in de noordermuur:

3

le seul ouvrage qu'Edmond Blomme ait rédigé en néerlandais. Il écrit à ce propos à la p.23 de sa traduction:

*Ik rijmde lang alleen / En baerde zoo maer een
(Longtemps, j'ai seul en vers écrit / Ainsi
n'ai qu'un livre produit).*

Ce manuscrit fait partie du *Livre historique*, conservé dans les archives paroissiales d'Arnèke et dont le contenu est entièrement dû à Blomme. On y trouve également la copie de « Het spel van zeghen ende mirakelen van den H. Godewardus » (Le Jeu de la bénédiction et des miracles de saint Gohard), écrit en 1781 par le poète-rhétoricien Léonard Berreville et donné en représentation la même année par la chambre de rhétorique d'Arnèke « De liefhebbers en bevinders der Redenkunst, schuykende onder de vaste bescherming van de gegesselden Zaligmaker »¹.

Dans ce *Livre historique* d'Arnèke, Blomme a également repris une copie du Miracle qui a pour thème « La descente du Saint-Esprit sur les apôtres, avec leurs premiers accomplissements et miracles pour qu'ils les répandent de par le monde. Et pour que soient combattus les sept péchés capitaux par sept bienfaits correspondants du Saint-Esprit » (1750). Dans le même ouvrage figurent aussi, traduites par Blomme en néerlandais, une ode à saint Gohard et une ode à la sainte Croix.

En 1901, il a composé en néerlandais une « Bienvenue » pour une fête à Wormhout. Il y exprime en même temps ses doléances sur la suppression de la langue néerlandaise dans les écoles, à l'église et dans les leçons de catéchisme. Edmond Blomme est aussi l'auteur de monographies de divers villages.

Blomme n'est mentionné nulle part en tant que membre du Comité flamand de France. Mais il a publié en français dans les *Mémoires de la Société dunkerquoise*. En 1896 paraît sous sa signature une « Monographie de la commune de Ledringhem », présentée l'année précédente au concours de la « Société dunkerquoise » (29e Mémoires, 85-187). Il y décrit joliment la vieille église de Ledringhem avec ses inscriptions néerlandaises, y compris celles qui figuraient

III. Hoofdstuk

Van de leering van de waarheid.

Gelukkig sterveling! welk hier het leeuw-leven.
Nu leyd met D'eyge hand in wey die lot haer gaet!
Gelukkig dies ziet haer, in schoonheyd hoog verheven
Om zig een haer te geven
In yceot, zoo' zy bestaet!

De zinnen doen bedrog: met minig boos valscheiden,
zy sien, een ons verstaand, het geen niet zeker is;
En zy doen altijt zien, door vele duysterheden,
, & geen geeft onzekerheden,
Aen d'oor, de duysternis.

Wat lucten ons verduft, verborj en duyster dingen,
Om s'welke in lesten dag de zielen is noyt gestraft!
Vernits wy duydelyke dephyt van staet volbringen,
Om 't keur van onder dingen,
men blyft'er ongestraft.

't is groot verlies van tyd, en oek al veel dwaesheden,
In zig te zyn verblind, te lucten ware deugd,
Om schandelyke zaak, of nog min veel keursheden,
In zommige ydelheden,
Die zinnen hier verbugd.

O leuwig woord! wel! sprecht aen vragagtige herten,
Den geenen is geluert, in uwe hooghe school,
Ochkommet hem niet meer in twyffle ziele smerten,
Die onvoldoen begeerten
In angerust school!

“Niet sonder Godt: desen 27 augustus 1672.”
De Werkgroep De Nederlanden heeft een
nieuwe steen met dat opschrift naast de oude
steen ingemetseld en onthuld.

Taal van Edmond Blomme

Edmond Blomme zal z'n Frans-Vlaamse
moedertaal vlot gesproken hebben. Hij blijkt
op school ook onderwijs in het Nederlands
genoten te hebben, toen het Nederlands nog
niet verboden was in 1853 en later zal hij z'n
Nederlands nog wel bijgeschaafd hebben.

Woordenschat:

Blomme beschikt over een vrij rijke
woordenschat. De meeste gebruikte woorden
zijn gewoon goed gespeld Nederlands, maar in
z'n vertaling staan er nogal wat die dialect-
tisch of ouderwets getint zijn. Bijvoorbeeld:
wierd (werd), miek (maakte), smerte (smart),
konst (kunst), hert (hart), leste (laatste), 't
gonne (hetgene), onweerdig (onwaardig),
bestieringe (bestuur), kleenigheyden, geerne
(gaarne/graag), vreeze, ziele, hoope, oor-
zaeke, lasteringe, hulpe, zorge, enz.

Misschien onder Franse invloed voegt
hij aan veel bijwoorden en soms aan bijvoeg-
lijk naamwoorden onnodig het achtervoeg-
sel *-lijk* toe: godvruchtiglijk, inwendiglijk,
krachtiglijk, grovelijk (grof), (on) behendiglijk,
zuyniglijk.

Er komen niet zoveel typisch Frans-
Vlaamse woorden voor: dael (dal), zijn eygen
(zichzelf: ook West-Vlaams), uytklinken
(rondbazuinen), voorts gaen (weggaan),
gaeren (verzamelen, oprapen), kreveling
(wrevelig gevoel), keteling (kitteling), om
(voor, in: om het ander leven), verwaeyen (vd
van verwaeyen), vrij (mooi), reken (rekenen)
mesch (mest), vroom (sterk, flink), gebrocht
(gebracht), en een enkele keer een onvol-
tooid verleden tijd van zwakke werkwoorden
op *-ste(n)*: stelst, veragsten, vergoedsten,
verhardsten.²

Blomme is nog vertrouwd met veel
Middel nederlandse woorden: danof (daar-
van), duyst (dons), haeking (vurig
verlangen), kommeren (bezorgd
maken), luyken (sluiten), mangeling

5

sur les vitraux aujourd'hui disparus et celles qui
subsistent, mais à peine lisibles, sur les solives.
Il nous révèle aussi le texte qui était devenu
illisible sur une pierre du mur nord: « Niet
sonder Godt: desen 27 augustus 1672 » (Pas
sans Dieu. Ce 27 août 1672). Le Werkgroep De
Nederlanden a fait cimenter une nouvelle pierre
avec cette inscription à côté de l'ancienne et l'a
officiellement dévoilée.

La langue d'Edmond Blomme

Il ne fait aucun doute qu'Edmond
Blomme pratiquait couramment sa langue
maternelle, le flamand de France. On sait
aussi qu'il a reçu à l'école un enseignement en
néerlandais avant que celui-ci ne soit interdit
(en 1853), et il aura vraisemblablement continué
à développer sa connaissance de la langue dans
la suite.

Vocabulaire:

Blomme possède un vocabulaire assez
étendu. La plupart des vocables qu'il emploie
sont du néerlandais correctement orthographié,
mais sa traduction renferme un certain nombre
de mots dialectaux ou désuets. Exemples: wierd
(werd, devenait), miek (maakte, faisait), smerte
(smart, douleur), konst (kunst, art), hert (hart,
cœur), leste (laatste, dernier), 't gonne (hetgene,
lequel, qui), onweerdig (onwaardig, indigne),
bestieringe (bestuur, gestion), kleenigheyden
(kleinigheden, détails), geerne (gaarne/graag,
volontiers), vreeze (crainte), ziele (âme), hoope
(espoir), oorzaeke (cause), lasteringe (juron),
hulpe (aide), zorge (souci), etc.

Il accole – peut-être sous l'influence du
français – à un grand nombre d'adverbes un
suffixe *-lijk* tout à fait superflu: godvruchtiglijk
(pieusement), inwendiglijk (intérieurement),
krachtiglijk (vigoureusement), grovelijk (gros-
sièrement), (on) behendiglijk (mal/adroite-
ment), zuyniglijk (parcimonieusement). Parfois
même, il utilise ce suffixe pour les adjectifs
correspondants.

On ne rencontre chez lui qu'une quantité
relativement réduite de termes typiques du
flamand de France: dael (dal, vallée), zijn eygen
(zichzelf, soi-même), uytklinken (rondbazui-
nen, claironner), voorts gaen (weggaan, partir),

(verwisseling), onderstand (steun), rukkeloos (roekeloos), schouwen (schuwen), vroom (sterk, ook Zuid- of Frans-Vlaams), weedom (smart), wijd (ver), reken (rekenen).

De vertaler zoekt soms tevergeefs naar een passende vertaling voor een woord. Dan maakt hij zelf een nieuw, dat hij afleidt van een bekend Nederlands woord of van een ander niet bestaand woord. In het Lexicon heb ik die woorden aangewezen met de afkorting *neo* van neologisme, maar hier met een speciale betekenis “bedacht door Edmond Blomme”. Die neologismen zijn heel talrijk. Ik haal een serie voorbeelden aan.

Begrijpen (omvatten), bekommen (worden), duyst (dons), danof (daarvan), haeking (vurig verlangen), keting (ketting), krankte (kwaal, zwakheid), ontrusten (verontrusten), rukeloos (roekeloos), reken (rekenen), schanderen (? schinderen) ‘vonken geven’; schijnbaerheyd, ‘het schijnbaar zijn’; strafzweerd, ‘straffend zwaard’; uyt dampen, ‘uitstralen’; uyt noodig, ‘uitnodiging’; uyt vaer, ‘uitstapje’; uyt voer, ‘uitvoering’, verdoemder; ‘verdoemde’, verliefdelijk, ‘liefelijk’; vertooren, ‘vertoornen’; voortzeg, ‘het voortzeggen’; vervlijtigen, ‘verhaasten’; vraekgerigheid ‘wraaklust’; het gewis, ‘geweten’.

Het woordje “heyl”, zelfstandig of bijvoeglijk, heeft bij Blomme een onduidelijke, wel positieve betekenis: in macht van heyl, een zoet heyl lot in nood, de paden van ’t heyl last, God, die voor zijn heyl is g’heel in alle zaeken, ’t is ’t moment van heyl vastgesteld.

Spelling

De Frans-Vlamingen hebben de spelling uit Vlaanderen en Nederland van De Vries en Te Winkel niet willen overnemen. Ze beschouwden die zelfs als een soort verraad. Doorgaans behouden ze de spelling van Des Roches, ook Blomme.

Klinkers: ae, ey, uy, ue voor aa, ei, ui, uu. Onbezwaard, listigheid, muyteling, uer (uur). Woorden op -heyd krijgen het meervoud op -heyden i.p.v. -heden.

Medeklinkers: het wederkerend voornaamwoord wordt soms als zig gespeld. Als het

gaeren (verzamelen, oprapen, collecter, rassembler), kreveling (wrevelig gevoel, ronchonnement), keteling (kitteling, chatouillement ou picotement), om (pour voor: om het ander leven, pour l’autre vie), verwaeyen (participe passé de verwaeyen/verwaaien: emporté par le vent), vrij (mooi, joli), mesch (mest, engrais), vroom (au sens de sterk, flink, fort, vigoureux), gebrocht (gebracht, apporté), et parfois un prêtérit (ou imparfait) de verbe faible en -ste(n): stelst (pour stelde, plaça/it), veragsten (verachtten, méprisèrent), vergoedsten (vergoedden, indemniserent), verhardsten (verhardden, durcirent).²

Beaucoup de mots de moyen néerlandais lui sont encore familiers: danof (daarvan, de cela), duyst (dons, duvet), haeking (vurig verlangen, désir ardent), kommeren (bezorgd maken, tourmenter), luyken (sluiten, fermer), mangeling (verwisseling, confusion), onderstand (steun, soutien), rukkeloos (roekeloos, irréfléchi), schouwen (schuwen, redouter), vroom (sterk, fort), weedom (smart, chagrin), wijd (ver, loin), reken (rekenen, compter).

Parfois, ayant vainement cherché une traduction adéquate pour l’un ou l’autre mot, il s’en invente une, qu’il dérive d’un terme néerlandais connu, voire d’un autre vocable créé. Dans le Lexicon, j’ai indiqué en regard de ce genre de mots l’abréviation *neo*, pour néologisme, mais avec la connotation particulière de « invention d’Edmond Blomme ». Voici une série d’exemples de ces très nombreux néologismes: begrijpen au sens de « omvatten » (renfermer); bekommen (worden, devenir); haeking (vurig verlangen, désir ardent); keting, (ketting, chaîne); krankte, « kwaal », zwakheid (mal, faiblesse), ontrusten, « verontrusten » (inquiéter); reken, « rekenen »; schanderen (? schinderen) (vonken geven, faire des étincelles); schijnbaerheyd (het schijnbaar zijn, l’apparence); strafzweerd (straffend zwaard, glaive du châtiment); uyt dampen (uitstralen, irradier); uyt noodig (uitnodiging, invitation); uyt vaer (uitstapje, excursion); uyt voer (uitvoering, exécution); verdoemder (verdoemde, damné); verliefdelijk (lief(elijk), gentil); vertooren (vertoornen, courroucer); voortzeg (het voortzeggen, transmission d’un message);

gebruikt wordt, want veelal vinden we het West-Vlaams gebruik van hem en hun: hem bedriegen (zich bedriegen), hun kwellen (zich kwellen). De *g* komt ook vaak voor i.p.v. *ch*: benagt (nacht), vraegagtig (-achtig). V i.p.v. *w* in vraekgierig (wraak-) zoals bij Des Roches.

Anders dan bij Des Roches wordt wel eens een *z* i.p.v. een *s* gebruikt zoals in zomtijds en steunzel.

Poëtica

De hele vertaling is berijmd. De meeste verzen zijn zesvoetig: alexandrijnen. Ze rijmen twee aan twee: twee vrouwelijke, die eindigen op een niet beklemtoonde lettergreep, gevolgd door twee mannelijke, eindigend op een beklemtoonde lettergreep. Soms wisselen de mannelijke en vrouwelijke elkaar af.

In het derde tot en met het zesde hoofdstuk en in het twaalfde tot en met het achttiende hoofdstuk worden de alexandrijnen afgewisseld door twee of meer viervoetige verzen, iets wat het geheel wat luchtiger maakt. Edmond Blomme blijkt de metriek goed bestudeerd te hebben.

Syntaxis en stijl

Van de Nederlandse syntaxis blijkt Edmond Blomme minder af te weten, uitzonderd de normale zinsbouw en woordvolgorde in z'n moedertaal. Hoe dan ook, hij verhaspelt vaak de bouw van z'n zinnen en maakt z'n verzen dan ook in veel gevallen rommelig en bijna onleesbaar.

“Dit vruchteloos gewicht bedroeven zal uw hert

Indien niet word gestort, in u, de deugd van minnen”

Blomme wil beslist de metriek respecteren. Die blijkt belangrijker dan de Nederlandse syntaxis. Hij bezwijkt ook onder de rijm dwang. Bij het vertalen ligt het vlotte rijm niet voor het oprapen: dan moet hij z'n taal ervoor eventueel geweld aandoen. Zo schrijft hij doenen (doen) omdat het moet eindigen op een vrouwelijk rijm. Uwe arbejden (arbeid heeft normaal geen meervoud). Hij schrijft omgewerpt (omgeworpen) omdat het moet

vervljigten (verhaasten, hâter); vraekgierigheyd (wraaklust, soif de vengeance); het gewis (geweten, conscience).

Le mot « heyl », substantif ou adjectif, a chez Blomme une signification peu claire, mais en tout cas positive: in macht van heyl (au titre de salut), een zoet heyl lot in nood (le bienfait d'un salut dans la détresse), de paden van 't heyl last (les voies de la mission salvatrice), God, die voor zijn heyl is g'heel in alle zaeken (Dieu, Sauveur absolu en toutes choses), 't is 't moment van heyl vastgesteld (l'heure du salut a été définie).

Orthographe

Les Flamands de France n'ont pas voulu reprendre l'orthographe fixée pour la Flandre et les Pays-Bas par De Vries et Te Winkel. Ils y voient même une sorte de trahison. Ils s'en tiennent couramment à l'orthographe de Des Roches. C'est notamment le cas de Blomme.

Voyelles et diphthongues: ae, ey, uy, ue pour aa, ei, ui, uu: onbezwaerd (sans encombre), listigheyd (ruse), muytelinghe (mutin), uer (heure). Le pluriel des mots en -heyd est -heyden au lieu de -heden.

Consonnes: le pronom réfléchi est parfois écrit *zig*. Ceci pour autant qu'il soit utilisé, car le réfléchi est très souvent, comme en dialecte de Flandre-Occidentale, *hem* et *hun*: hem bedriegen (zich bedriegen, se tromper), hun kwellen (zich kwellen, se tourmenter). Notons que *g* est fréquemment mis pour *ch*: benagt (nacht, nuit), vraegagtig (vraagachtig, curieux), et *v* pour *w* dans vraekgierig (wraakgierig, vindicatif), comme chez Des Roches.

Par contre, Blomme s'écarte de Des Roches de temps à autre en écrivant *z* au lieu de *s*: zomtijds (soms, parfois), steunzel (steun/sel, soutien).

Poétique

Toute la traduction est en vers. La plupart sont des hexamètres, des alexandrians rimant deux à deux: deux rimes féminines, à syllabe finale non accentuée, suivies de deux rimes masculines, à syllabe finale accentuée. Il arrive que les rimes masculines alternent avec

rijmen met hert. Die rijm dwang en versvoet brengen hem ertoe om woorden te vervormen en soms nieuwe te creëren.

Vandaar dat we over Blommes stijl niets goeds kunnen zeggen. Als hij proza had geschreven, dan was er veel kans dat hij een sierlijke taal had gebruikt, want hij beschikt over een vrij rijke woordenschat die getuigt van een vlotte moedertaal en ruime kennis van het algemeen Nederlands. Van een lid van een rederijkerskamer mogen we dit veronderstellen. Maar nee, geen prozavertaling: hij wou dichter zijn, in de betekenis van rijmer. Naar de opvatting van zijn tijd moest een schrijver poëzie schrijven .

Uit liefde voor het Nederlands

Edmond Louis Blomme heeft veel meer in het Frans geschreven dan in het Nederlands. Zijn Franse dorpsmonografieën en alles wat hij in het *Livre Historique van Arnike* heeft opgeschreven, o.a. de waardevolle kopie van Berrevilles toneelstuk over Goewaart, is van hoge waarde. Hij heeft (voor z'n plezier) op z'n studeerkamer veel Nederlandse verzen geschreven, maar dat was niet voor anderen bedoeld. Hij beperkte zich tot die moeilijke vertaling van de *Navolging Christi* om die in het *Livre Historique van Arnike* op te nemen, als een kopie van het oorspronkelijk werk dat in z'n bezit was. Dit was een daad die getuigde van z'n liefde voor het Nederlands en van z'n christelijke overtuiging. Ondanks alles moeten we hem hiervoor dankbaar zijn. ■

les féminines.

Dans les chapitres trois à six ainsi que du douzième au dix-huitième, on trouve en alternance avec les alexandrins des vers tétrasyllabiques – deux ou davantage – qui ont pour effet d'alléger quelque peu l'ensemble. Manifestement, Edmond Blomme a bien étudié la métrique.

Syntaxe et style

En syntaxe néerlandaise, Edmond Blomme est beaucoup moins à son affaire, maîtrisant tout au plus la phrase courante et l'ordre des mots de sa langue maternelle. Toujours est-il qu'il malmène souvent la construction de la phrase, de sorte que dans bien des cas ses vers sont décousus et presque illisibles.

« Dit vruchteloos gewicht bedroeven zal uw hert

Indien niet word gestort, in u, de deugd van minnen ».

Syntaxe boiteuse que l'on pourrait restituer en français par:

« Ce poids stérile votre coeur attristera
Si en vous la vertu d'amour versée n'est pas ».

Blomme tient vraiment beaucoup à la métrique. Il y attache plus d'importance qu'à la syntaxe néerlandaise. Il est également obnubilé par les contraintes de la rime. La tâche se complique singulièrement quand il s'agit de traduire. Pour y parvenir, il lui faudra éventuellement faire violence à son néerlandais. C'est ainsi qu'il écrit *doenen* (au lieu de *doen*) parce qu'il a besoin d'une rime féminine; idem pour *uwe arbeyden* (alors que *arbeid* n'a normalement pas de pluriel); il orthographie *omgewerpt* (omgeworpen, renversé) pour faire rimer le mot avec *hert*. Les impératifs de la rime et de la métrique l'amènent à déformer des mots et quelquefois à en créer de nouveaux.

Dans ces conditions, nous ne pouvons décemment pas dire grand bien du style de Blomme. Il est très probable que, s'il avait écrit en prose, il aurait pratiqué une langue élégante car il possède un assez riche vocabulaire qui lui procure une grande aisance dans sa langue maternelle et témoigne d'une bonne

De volledige tekst van het Lexicon kunt u lezen op de site van Ons Erfdeel vzw (www.onserfdeel.be) en op de blog van het jaarboek De Franse Nederlanden-Les Pays-Bas Français (dfnlpbfblog.onserfdeel.be). Kopers van het jaarboek kunnen gratis een uitprint van het volledige Lexicon aanvragen. Daarvoor dienen zij een schriftelijke aanvraag te richten aan de redactie van het jaarboek (Murissonstraat 260, 8930 Rekkem). ■

connaissance du néerlandais classique. Des qualités que l'on peut normalement attendre d'un membre d'une chambre de rhétorique. Seulement voilà: pas question pour lui de traduire en prose, il se voulait poète. Selon les critères de son temps, l'écrivain qui se respecte devait être capable d'écrire en vers.

Par amour du néerlandais

Edmond Louis Blomme a écrit beaucoup plus en français qu'en néerlandais. Ses monographies villageoises en français et tous ses textes intégrés dans le *Livre historique* d'Arnèke, notamment la très belle copie de la pièce de théâtre de Berzeville consacrée à Gohard, sont de grande valeur. Il s'est beaucoup adonné à la poésie néerlandaise dans son bureau, mais c'était pour son plaisir personnel et jamais pour l'extérieur. La très difficile traduction *Navolging Christi* est la seule qu'il ait destinée à la publication, en l'occurrence à l'insertion dans le *Livre historique* d'Arnèke en tant que copie de l'original latin qui était en sa possession. Ceci prouve – en même temps que sa foi chrétienne – son amour pour la langue néerlandaise. Si bien que, malgré les défauts de ce travail, nous ne pouvons que lui être reconnaissants. ■

Le texte intégral du Lexicon se trouve sur le site de Ons Erfdeel vzw (www.onserfdeel.be) et sur le blog des annales De Franse Nederlanden-Les Pays-Bas Français (dfnlpbfblog.onserfdeel.be). Les acheteurs des annales peuvent recevoir gratuitement une version imprimée complète du Lexicon, moyennant demande à adresser par écrit à la rédaction des annales (Murissonstraat 260, B-8930 Rekkem). ■

(Traduit du néerlandais par Jean-Marie Jacquet)

1 Zie jaarboek *De Franse Nederlanden-Les Pays-Bas Français*, 14, pp. 401-403.

2 Zie *Woordenboek van het Frans-Vlaams*, p. 20

1 « Les amateurs et amoureux de l'art du bien dire, placés sous la ferme protection du Sauveur flagellé » – voir *Annales De Franse Nederlanden-Les Pays-Bas Français*, 14, pp. 401-403.

2 Voir *Woordenboek van het Frans-Vlaams. Dictionnaire du flamand de France*, p. 20

Lexicon Lexique

Afkortingen

De bladzijde verwijst naar het handschrift van Blomme

m: mannelijk

v: vrouwelijk

o: onzijdig

zn: zelfstandig naamwoord

bn: bijvoeglijk naamwoord

bw: bijwoord

vz: voorzetsel

vw: voegwoord

tw: telwoord

tu: tussenwerpsel

ev: enkelvoud

mv: meervoud

ovt: onvoltooid verleden tijd

DB: De Bo, *Westvlaams Idioticon*

VD: *Dikke Van Dale*

mnl: Middelnederlands (Verdam)

zvl: Zuid- of Frans-Vlaams

wvl: West-Vlaams

fr: Frans
gal: gallicisme
neo: neologisme van Blomme
zn: zelfstandig naamwoord
bn: bijvoeglijk naamwoord
bw: bijwoord
vz: voorzetsel
vw: voegwoord
ww: werkwoord
wederk ww: wederkerend werkwoord
vd: voltooid deelwoord
ovt: onvoltooid verleden tijd
pers vn: persoonlijk voornaamwoord
bez vn: bezittelijk voornaamwoord
aanw vn: aanwijzend voornaamwoord
vra vn: vragend voornaamwoord
bak vn: bepalingaankondigend voornaamwoord
onb vn: onbepaald voornaamwoord
tw: telwoord
gen: genitief
naamv: naamval
tu: tussenwerpsel
uitspraaksp: woord gespeld naar eigen uitspraak

A

Aenmerken: ww, dat de wereld hem komt toegen die aenmerkt als een niet, 8 'beschouwen'.

Aenraeken: ww, dat de duysternissen noyt aenraeken dien mij volgt, 1, 'treffen', 'krenken'.

Alderbest: bn, den alderbesten weg, 2, 'allerbest', mnl.

Altoos: bw, de goede daën...en komen niet altoos uyt deugd, 16, 'altijd', mnl.

Afschrik: zn m, die er u geeft afschrik, 'afkeer', neo.

Aflaet: zn v, tegen al strengheyd van zijne kastijdingen, hij zag zoodanig prompt aflaet, 27, 'vermindering', neo

Afvaer: zn v, op dat in d'uer van uw afvaer zij voor u doen zeer wonder werken, 75, 'vertrek', 'heengaan', neo

B

Bedagten: ww, dat 't woord men zal bedagten komt uyt den mond als schigt, 21, 'bedenken', neo.

Bedriegen, je: wederkerend ww, en dien zoo hem bedriegt die wilt te veele leeren, 11, 'zich vergissen', gal.

Begrijp: zn o, hem geeft ervarenheyd, doet open zijn begrijp, 10, 'het begrijpen', 'verstand', neo.

Begrijpen: ww, wiens kennis begrijpt de sterrekonst, 3, 'omvatten', mnl.

Behoede: zn o, en meer in achtning nemen d'uer van ons behoede, 3, 'behoud', 'hoede', 'bescherming', mnl (maar hier v)

Bekommen: vd van bekommen, indien men niet en heeft het hert tot deugd bekommen, 11, 'worden' mnl.

Benagt: bw, benagt ontslaept het vaek belang, onzeker te raeken tot de zon opgang, 71, "s nachts", 'bij nacht', zvl.

Beschorren: ww, in 't midden van de ramp die hem is zoo beschort, 57, 'overkomen', vgl. beschoren, neo.

Bereyden: ww, welke eer of faem men u bereyde, 'schenken', aanvoegende wijs, nog gebruikt in de 19e eeuw: waar men ga langs Vlaamse wegen...

Bestieren: ww, dat allen mensch bemind dat zijnen zin bestiert alom zijn werk, 19, 'besturen', mnl.

Betemmen: ww, betemt deze onscheydbaar vleyerij, 57, 'beheersen', 'temmen', neo.

Bevoorden: ww, bevoord tot hem alle uwe gebeden, 76, 'richten', neo.

Bezwijmen: ww, (de kalmte) zij daelde uyt de hemel hoog, met ons onnoozel kragten, met hun, bezwijmt tot ons verdriet, 68, 'verzwakken?', neo.

Blanketsel: zn o, niet daerin zoeken 't blanketsel der taelen, 10, 'schone schijn', VD.

Blas: zn m, zoo lang of eenen blas zal in 't lichaem verblijven, 66, 'adem', vgl. blazen, neo.

Bijster: bn, den bijster druk van deze deur, 70, 'licht', eigenlijk 'arm', zvl. bijstier, zvl, VD.

Bij faut: vz, bij faut van hulp, 30, 'bij gebrek/gemis aan', 'tekort', gal.

D

Dael: zn o, in het duyster dael, 69, 'dal', zvl

Daen: zn v mv, let op uwe daen, 23, 'daden',
ongewone samenstreking.

Damp: zn m, vernedert alzo d'ijdele glorie,
verdrijft haeren damp, 26, 'uitstraling', eigen
beeldspraak.

Danof: vn-bw, de eenzaeme les danof, 5, 'daarvan',
Mnl.

Deerlijk: bn, gij nimmer vreezen zal deerlijken
storm, 13, 'vreeswekkend'.

Droef: bn, dat hij toens ons helpe in ons droef lot,
33, 'droevig'.

Duyst: zn m, een duyst, aen valschen lok hun laet
alzo geboeyt, 20, 'dons', mnl.

E

Eeuw: meer of al 't gon deze eeuw bezit, 89, 'deze
tijd', 'natuur', mnl.

En: bw, 't en heeft geen waze' verdienst, 38,
tweeledige negatie: en...geen.

Eyge: bn, het maekt hun eyge baet, 21, 'eigen',
n-eter-geval.

Eylas: tu, wij hebben eylas maer te groote
ondervindinge, 25, 'helaas'.

G

Gaeren: ww, 't is ijdelheyd van rijkdom op rijkdom te gaeren, 2, 'verzamelen', zvl.

Gewis: zn o, de knaeging van 't gewis, 13, 'geweten', neo.

Glory-pluk: zn v, 't is ijdelheyd te dorsten aen de glory-pluk, 2, 'roemzucht', neo.

't Gon: bak. vn, nu moet men zig ontslaen van 't gon doet ziel verdriet, 3, 'hetgeen', mnl.

Greetigheyd: zn v, 't draegt onreyn mengeling van veele greetigheyd, 37; voldaan hier uwen wensch met baetzugt, greetigheid, 90, 'wellust', 'genotzucht', VD 'begerigheid'.

Grovelijk: bw, zij leven eenzaam stil, grovelijk gekleed en armelijk gevoed, 80, 'grof', VD.

Guyterij: zn v, de groote van de ramp welk doet u guyterij, 57, 'schalks of boosaardig spel', VD.

H

Haeken: ww, dat men in God blijft haeken, 88, 'haperen', 'vastraken', VD

Haeking: zn v, men heeft de ziel verdord bezwaeren, wankelbaere haeking, in het hert verstroeyt daer bij, 55, 'het haken naar', 'vurig verlangen', mnl.

Haest: bw, dan zult gij haest bevinden in deze zoetigheyd den goeden hooning smaek, 1, 'gauw'.

Haestelijk: b, en maekt zig haestelijk een hooge, edel leeringe, 86, 'vlug', neo.

Heil, zn o, de paden van 't heil, 'heil', 'geluk'; bn, waer verbergt g'u zoo heyl liefde vol van leven, 40, 'heilzaam',

Helling: zn v, de menschens inborst heeft zoo veele slechte hellingen, 67, 'neiging', neo.

Hemelling: zn m, opdat in d'grooten dag den Rechter streng maer goed te stellen in zekerheyd bij d'hemellingen zoet, 79 'hemelbewoner', 'engel', neo.

Hemel vaer: zn m, Hij kan u jonnen Hemel vaer, 74, 'hemelvaart', 'toegang tot de hemel', neo.

Heyl: bn, begeert te treden in de baen der heyle gangen, 1, 'heilzaam', neo.

I - IJ - J

Hoverdij: zn v, daer uyt spruyt hoverdij, 4, 'hovaardigheid', 'hoogmoed', mnl.

Hun: wederk. vn, hooveerdige ook wellustige lien hun altijd kwellen, 'zich', wvl.

Huyszing: zn v, het wierd gejoint aen zinnelos menschen altijd te kwelen in huyszing, 66, 'huizing', 'woning', VD.

lever: zn m, dat men zijn leven met grooten iever moet beteren, 81, 'ijver'.

Involgen: ww, gelukkig dien involgt den weg van 't Godlijk leen, 1, 'volgen', neo.

Ijdellijk: zn v, den tijdelijken troost niet zoeken ijdellijk, 27, 'zonder reden', 'lichtzinnig', mnl, (ijdellijk kwam nog voor in de tien geboden van de Brugse catechismus in het interbellum= "Ijdelijk en zweert noch en spot" (2e gebod))

IJverheyd: zn v, of dat in proeftijds wierd die welige ijverheyd, 28, 'ijver'

Jeugd: zn v, hoe balling dat hij zij, welke zij 't gevaer in jeugden, door valsche zoetigheyd, 57, foutief meervoud

Jonen: ww, indien dit u niet joont, 4, 'gunnen', 'bevoordelen', mnl.

K

Keting: en v, hij breken zou de ketingen, 63, 'ketting', mnl.

Keteling: zn v, bij dien gij voelt in u veele ander keteling, 19, 'kitteling'.

Kommeren: ww, t'hebben kleyn gedacht van zig is 't eenig leer die kommert hier den wijze, 5, 'hinderen', 'bezorgd maken', mnl.

Kortbrekinge: zn v, den strafsten slag op hem, doe geen kortbrekinge, 40, 'het afbreken', neo

Konst: zn v, bezit de konst die kan bekooren, 21, 'kunst', 'kundigheid', mnl.

Kortbrekinge: zn v, doe geen kortbrekinge, 'afbreuk', neo.

Krank: bn, hun geeft eenen vijand die krank is vol magten, 84, 'zwak', mnl.

Krankte: zn v, dat zulks bijstand is in haeren krankte, 27, 'zwakheid', 'kwaal', mnl.

Kreveling: zn v, leeft zonder kreveling te toonen bij groot vleierij, 17, 'kitteling', 'prikkeling', zvl.

Krijg: zn m, en voeren levens krijg, 28, 'levensstrijd', mnl.

Kwalk: bn, bemerk niet of leeraer is wel of kwalk ervaren, 11, 'kwalijk', wel of kwalk = goed of niet goed, zvl.

Kwelen: w, het wierd gejoint aen zinneloos menschen altijd te kwelen in huyszing, 66, 'kwellen'.

Kwikken: ww, het heylig leven kwikt in den geest, 4, 'verkwikken', neo.

L

Langst: vz, ik stelde u langst de baen, 85, 'langs', wvl.

Lasteringe: zn v, at onzen geest is snel tot kwaed geneygd en onze tong tot lasteringe, 'kwaadsprekerij', 'lasterpraat'.

Lekken: ww, 't vergif dat lok boesemt is haestelijk gelekt, 21, 'oplikken', wvl.

Lagtigheyd: zn v, de minste proevingen te boven gaen ons' lastigheyd, 68, 'moeilijkheid', neo.

Lok: zn v, 't vergif dat lok boesemt is haestelijk gelekt, 21, 'verlokking', neo.

Luyken: ww, verbergen zijne armoede, aen zijn gezicht die luykt, 57, 'sluiten', mnl, zvl.

M

Mangeling: zn v, die mangeling is wel verdienstig in 't bestaen, 36, 'verwisseling', mnl.

Me: bez. vn, me broer, 65, 'mijn', uitspraaksp.

Meyning: zn, de meyning zelve, 20, 'mening'.

Misagt: zn o, dit onbillijk misagt, 26, 'verachting', 'onderschatting', neo.

Mis grijpen, zich: wederk ww, en hoe hij zich misprijpt, 4, 'zich vergissen', 'zondigen', mnl, VD ('verkeerd grijpen').

Molligheyd: znv, voor alle molligheyd...blijft haeken, 89, 'weekheid', 'zachtheid', VD kent mollig.

Muyteling: zn v, deze onscheydyaere vleyerij welk d'eygen liefde vereyst om uwe muyteling ziet in die bedreyinge de groote ramp, 57, 'opstandigheid', muytinge is mnl, neo.

N

Naer: vz, naer overleên, 74, 'na', (na overlijden).

Naerlaeten: ww, naerlaet de wereldsche ijdelheyden, 56, 'vermijden'.

Nazien: ww, naziet wat goed gij moet meest zoeken, 84, 'nagaan'.

Nederen, hem: wederk. ww, hij nedert hem nimmer voor opgeblaesen herten, 'zich vernederen'.

Nederknielen, zich: wederk ww, in hoogmoed zich niet nederknielt, 'neerknielen', gal.

Nemaer: vw, nemaer er zijnder meer bij wien de hooge lessen onnuttig zijn, 4, 'maar'.

Noyt: bw, de duysternissen noyt aenraeken dien mij volgt, 1, 'nooit'.

O

Om: vz, onnuttig zijn om ziele, 4; maekt vrienden om het ander leven, 15,

'voor', zvl.

Onbezwaard: bw, en gij dit zal bekomen onbezwaard, 81, 'door geen bezwaren weerhouden', VD.

Onbreek: zn m, den onbreek dezer geest doet u 't goed lastig vinden, 1, 'het ontbreken', neo.

Onderstand: zn m, wilt wezen zijn onderstand, 31, 'steun', 'helper', Mnl.

Onerkentenisse: zn v, hoe vele on gunst-bewijs vind onerkentenisse, 28, (erkenenisse = mnl), 'waardering, 'onderwaardering', neo.

Onnoodig: bn, van het schouwen der onnoodige woorden, 20, 'nodeloos', 'overbodig', VD; schouwen = schuwen.

Ontrusten: ww, dan geen wanhoop als wanneer de bekooring ons komt ontrusten, 32, 'verontrusten', mnl.

Ontwortelen: ww, ontwortelt in u 't geene u voor hem bevreest, 84, fig. 'uitroeien', 'verwijderen', VD.

Onnoozele: zn m/v, bedriegt d'onnoozele, 28, 'onschuldige'.

P

Onvergenoeging: zn v, dat 't gon gebrek'lijk ziet in onvergenoeginge, 46, 'ontevredenheid', onvergenoegd, VD(vero) = ontevreden.

Onverzaed: bn, omdat van ons zij worden altijd onverzaed, 3, 'niet verzadigd', neo, mnl versaed = verzadigd.

Oogwit: zn o, in dit groot oogwit tvont altijd beïveringen, 81, 'doelstelling', 'doel', VD (verouderd).

Opgeblaesen: bn, opgeblaesen herten, 81, 'gezwollen', trots, fig. VD

Opvraginge: zn v, toen schoon zal doen eene opvraginge van nog een dag, van nog een uer, 74, 'vraag', 'smeekbede', neo

Ordre: zn v, stelt ordre in uwe zaeken, 77, 'orde'.

Overbrenging: zn v, nog overbrenging tijd in ledig verkeering, 42, de tijd 'doorbrengen', mnl.

Overvloyen: ww, wanneer 't heyl klaerheyd den geest komt overvloyen, 5, 'stromende overdekken', 'overvloeiën', hier 'helemaal vervullen', mnl.

Overwaeyen: vd van overwaeyen, in kleyne en slechte dingen gij word overwaeyen, 13, 'ermee bedekt worden als door de wind', neo, zvl vd op -en.

Peys: zn m, en ons nu geeft den peys, 14; gelijk indien ons peys ons had gesteld in zekerheyd, 68, 'vrede', vero VD, behalve in: in pais en vrede.

R

Reken, rekte, errekt: ww, de waere wetenschap waerop gij reken moet, 2, 'rekenen, rekende, gerekend', zvl.

Rekening: zn v; gij moest er rekening van geven, 69, 'rekenschap', gal.

Rukkeloos: bn, dan geen rukkeloose zonder groote ondeugden, 80, 'roekeloos', mnl.

S

Schael: zn v, indien nog dagelijks uw hert, in schael, zou wegen, 61, 'weegschaal', VD

Schanderen: ww, want deugden zoodanig schanderen glans, die verre in d'oogen schijnt, 18, 'stralen', (misschien variant van schinderen, mnl, 'vonken schieten'), neo

Schijnbaerheid: zn v, de klaerste schijnbaerheid dan hem niet ligt beweegt, 9, 'waarschijnlijkheid'? neo.

Schouwen: ww, van de al te groote gemeenschap der menschen te schouwen, 17, 'schuwen', 'vermijden', mnl.

Slapen: ww, nogtans en slapt ook noyt, 15, 'slapen', 3e pers. ovt vokaalverkorting, wvl.

Spits: bn, zoo vleeschelijke zoetigheyden verbergen dood-spits vinnigheyden die streelen den ingang en dooden, 55, 'scherp', mnl.

Stellen: ww, gij dan gij die stelt milder ding, 26, 'zetten', zvl; stelt = 2e pers e met zvl uitgaan st.

Steunzel: zn o, en God zijn hoop zijn steunzel ook alleen, 88, 'steun'n-', neo.

Stond: zn v, zij veragsten het verlies van stonden in denkbeelen 65, 'korte of lange tijdruimte', mnl.

T

Strafzwaard: zn o, dat zoo 't straf zwaard hangt in locht noyt onvoorzien u zij gebracht, 75, 'straffende zwaard', neo.

Strengigheyd: zn v, en hune weerde strengigheyden, 44, 'de strengheid van hun levenswijze', neo.

Striep: zn m, aen eenen loont, een ander groete; verwagt den derden in een striep, 32, 'streep', wvl? (het gaat over de bekoring: onduidelijke zinnen)

Tegenstaen: ww, die tegenstreeft te laet heeft moeyte om tegenstaen, 31, 'tegenstand/weerstand bieden', mnl.

Ten halven half: uitdr, wanneer het hert maer wederstaet ten halven half, 32, 'voor de helft', 'half en half', mnl.

Toens: bw, tot toens, 51, 'dan', wvl.

Treden: ww, zij traedsten tot den top, 22, 'traden', zvl ovt.

Twiffelen: ww, wilt twiffelen of gij nog tot avond strekken uw' leve ueren, 71, 'twijfelen', eigen spelling.

U

Uytdampen: ww, gelooft te zijn verlost als hij de zelve uytdampt, 21, 'uiten', 'uitpraten', 'z'n hart luchten', neo.

Uytklinken: ww, en meerder nog noodzaelijkheen zijn maer bij Godses man, die mint zijn glans t'uytklinken zeldzaam kwelling, 63; van Gods goedheid en glory stadig uytklinken, 87, 'overall bekendmaken', (elders) 'al klinkend nieuws verkondigen', 'aan de grote klok hangen' zie WDB s.v. uitklinken.

Uytnodig: zn v, de God'lijke rijkdommen bien ons uitnodig schoon, 11, 'uitnodiging', neo.

Uytraeken, ZICH: wederk. ww, de ziel zich uyt raekt heerlijk, 29, 'ontsnappen', 'ontkomen', neo.

Uytvaer: zn m, de vrugt van onze uytvaeren men heeft de ziel verdord, bezwaeren, 55, 'uitstapje', 'uitgaan', neo.

Uytvoer: zn v, nog uytvoer nog gedachten, 36, 'uitvoering', neo; (nog...nog = noch... noch).

V

Van: vz, niemand is weerdig hier van goddelijke gunsten, 53, 'goddelijke gunsten weerdig', gal.

Verdienstglijk: bn, 't verdienstglijk gedrag zal u te meer doen agten, 38, 'verdienstelijk'.

Verdobbelen: ww, de knaging van gewis verdobbelt maer, 'verdubbelen', mnl, zvl.

Verdoemder: zn m, daer noyt geen tusschentijd, of eenig verkwikking verzwakt verdoemders groote en eeuwig' kastijding, 79, verdoemde, neo.

Vergoeden Vergoedsten: ww, der groote armoede, uytwendglijk; inwendglijk vergoedsten minnelijke zwêerden, 45, zvl ovt op –ste.

Verharden verhardsten: ww, welk heyl ervaerendheyden verhardsten tegen bestorming, 28, zvl ovet op –ste.

Verholentheyd: zn v, oh! Onbegrijpelijk is die verholentheyd, 32, 'verborgenheid', mnl.

Verleegen: ww, als zij verleegden hun ziel, 44, 'bevrijden', 'leeg maken', mnl.

Verliefdelijk: bw, voor d'een de slag is hard, voor d'ander hij werd flauw en treft verliefdelijk, 32, 'liefelijk', neo.

Verstaenen: ww, indien gij wilt verstaenen hoe wenig aen de zinnen g'u betrouwen moet, 3, 'verstaan', neo.

Vertooren: ww, vertooren wij ons hert niet, 33, 'vertoornen?', 'toornig maken'? neo.

Vervljigten: ww, en dat groot geweld vervlijtigt hem t'ontmaskeren, 49, 'verhaasten'? neo

Vervoorden: ww, hoe meer God ziet groote offerande in heyligheyden, en u toepast verdienst, en u vervoord in deugd, 20, 'bevorderen', vervorderen is mnl.

Verzaeden: ww, de ziele van de mensch is noyt verzaed met woorden, 4, 'verzadigen', mnl.

Verwoed: bn, zoo veel te meer verwoed hij huylen zal van druk, 79, 'vertoorn'd'.

Verzwijmenis: zn v, dikwijls bekrachtigt die in hun verzwijmenis, 53, 'verzuim', 'nalatigheid', mnl.

Vleyer-woord-gerugt: zn o, een vleyer-woord-gerugt van hoogen moed in faemen...vergaet in wind alleen, 8, 'vlelend woord', neo.

Voldoenen: ww, hij zal u voldoenen, 15, 'voldoen', 'voldoening schenken', neo.

Volstandig: bn, in dien volstandig mensch, 48, 'volhardend', mnl.

Voordeelen: ww, wat zal het mij voordeelen van t'hebben wijs geweest in alle buyten God, 4, 'voordelig zijn', 'baten', neo.

Voorders: bw, dus, voorders, meêr is wijs, 4, 'overigens', neo.

Voorslag: zn m, beschikt al uw voorslag, 49, 'plannen', neo, mnl voreslach = 'voorrang' o.a.

Voorts gaen: ww, dikwijls zonder vermaan de dood ons dwingt om voorts te gaen, 72, 'heengaan', zvl (vorsgaan).

Voort-zeg: zn o, tot voort-zeg wordt noyt onderworpen, 10, 'het voortzeggen', 'voortvertellen', neo.

Vraegagtig: bn, O eeuwig Woord! spreek aen vraegagtige herten, 6, 'luisterbereid', 'vragend', neo.

Vraekgierigheyd: zn v, zal zien vraekgierigheyden, 79, 'wraaklust', neo.

Vrij: bn, en zij niet smaekeloos van vrij gelijkenissen, 12, 'mooi', zvl, mnl.

Vuyl mesch: zn m, die aenziet als vuyl mesch de valsche deugd, de zonden, 8, 'vuile mest', 'drek', zvl.

Vroom: bn, men baent met vroomen stap al volgen of al wijzen, 20, 'stevig', 'sterk', 'flink', zvl, mnl.

W

Wakkerheyd: zn v, indien de stipte wakkerheyden zig oeffen niet met vleytigheyden, 54, 'waakzaamheid', 'opgewektheid'.

Weedom: zn o, 't is ijdelheyd ...niet te zijn ontroert bij d'eeuwen weedom, 2, 'pijn', 'smart', mnl.

Weerdeeren: ww, de gon gij ziet om hunne deugd weerdeeren, 53, 'waarderen', 'achten', mnl.

Wenig: bw, zij spreken, slaepen wenig; de deugden zonder hen zijn hier zoo wenig weerd, 2, 'weinig', zvl, wvl.

Wijd: bw, wijd van de waere rust, 12, 'ver', mnl.

Wunste: stiert bed tot Godes wunsten, 61, 'woning', wvl, (bed = gebed).

Z

Zomtijds: bw, God soreekt ons zomtijds door allerley persoonen, 1, 'soms', eigen spelling.

Zoodaniglijk: bw, en ook doet ons zoodaniglijk bedenken, 35, 'zo danig', neo.

Zijnders: bez. vn, gen. mv, wanneer d'oog heeft voor licht den geest zijnders gelijken, 1, 'zijner': 'van zijn', mnl.

Zijn zelfs: wederk vn, van het ootmoedig gevoelen zijn zelfs, 3, 'van zichzelf', gen, mnl.

Zuyniglijk: bw, bn, is altijd zuyniglijk, 3, 'zuinig' of 'nauwlettend toezierend', mnl.